

Kritik mot Kriminalvården, häktet Göteborg, för hanteringen av en intagens begäran att ta del av förundersökningsprotokoll inför en huvudförhandling

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 8 juni 2022 framförde AA, som var intagen i häktet Göteborg, klagomål mot bl.a. häktet. I denna del anförde AA i huvudsak följande.

Sedan den 23 maj 2022 efterfrågade han dagligen sin förundersökning. Han bad om att få handlingarna i både pappers- och digital form. Häktet såg inte till att han fick ta del av materialet. Han fick därför inte en rättvis förberedelse inför sin rättegång den 7 juni 2022.

Utredning

Inledningsvis hämtade JO in muntliga upplysningar från häktet Göteborg. Av dessa framgick bl.a. att AA hade ett förundersökningsprotokoll i förrådet. Eftersom materialet var omfattande tog häktet kontakt med åklagare för att få materialet digitalt. De USB-stickor som inkom till häktet innehöll dock inte förundersökningen.

Anmälan remitterades sedan till Kriminalvården för yttrande. I remissvaret anförde Kriminalvården, genom regionchefen vid Region Väst, i huvudsak följande:

Uppgifter har hämtats in från VO Göteborg, häktet Göteborg och från Kriminalvårdsregistret, KVR.

Händelseförloppet – häktets yttrande

Kriminalvården, häktet Göteborg, har tagit del av handlingar i ärendet och i sitt yttrande anført i huvudsak följande. AA efterfrågade för första gången förundersökningsprotokollet den 23 maj 2022 då han frågade hur han kunde ta del av materialet inför huvudförhandlingen i hovrätten. Den personal som var ansvarig för Kriminalvårdens läsplattor, så kallade INTIK-plattor, kontaktade därefter den 24 maj 2022 förundersökningsledaren, kammaråklagare BB, för att få del av förundersökningsprotokollet på en USB-sticka. AA fick en läsplatta

tillsammans med USB-stickan från åklagarmyndigheten den 27 maj 2022. Han meddelade dock personalen om att förundersökningsprotokollet inte fanns med på USB-stickan. En ny kontakt togs med åklagaren som meddelade kriminalvårdspersonalen att en ny USB-sticka innehållande förundersökningsprotokollet och ett lösenord skulle skickas till häktet. Den 3 juni 2022 anlände den sistnämnda USB-stickan till häktet tillsammans med uppgivet lösenord. Ett användarnamn behövdes även för att kunna öppna dokumentet på USB-stickan. Trots upprepade kontakter med Åklagarmyndigheten gick det inte att få tag på användarnamnet och låsa upp dokumentet. När dokumentet slutligen kunde låsas upp fanns förundersökningsprotokollet ändå inte med på USB-stickan. AA fick aldrig del av förundersökningsprotokollet innan huvudförhandlingen i hovrätten påbörjades.

Hovrättsförhandlingen påbörjades den 7 juni 2022 och den 9 juni 2022 fattade domstolen beslut om att återförvisa ärendet till tingsrätten. Tingsrätten inledde den 21 juni 2022 på nytt huvudförhandling i ärendet. AA fick inför denna förhandling del av förundersökningsprotokollet via häktets försorg.

Av häktets yttrande framgår vidare att papperskopier av förundersökningsprotokollet, som förvarades i fyra till fem lådor i H.T:s förråd i häktet Göteborg, vägde ca 17 kg. Mot denna bakgrund tillsammans med att häktet Göteborg saknar resurser för ett sådant tidskrävande arbete som det skulle innebära att skanna in förundersökningsprotokollet, övervägde häktet Göteborg inte möjligheten att själva skanna in förundersökningsprotokollet och föra över det till en INTIK-platta.

Häktets arbetssätt är normalt att låta klienterna ta del av förundersökningsprotokollet i pappersform när de inte får tillgång till det via INTIK-plattan. Det finns inga skrivna rutiner kring utlämning av förundersökningsprotokollet eftersom det än så länge har fungerat bra. Häktet Göteborg kan inte svara på frågan varför klienten inte fick ta del av papperskopier av sitt förundersökningsprotokoll inför den påbörjade huvudförhandlingen i hovrätten den 7 juni 2022. Man uppger dock att man utgår ifrån att personalen som arbetade med att få förundersökningsprotokollet på INTIK-plattan förväntade sig att den digitala lösningen skulle fungera. Häktet Göteborg tillägger vidare att det medför en säkerhetsrisk genom visitationssvårigheter om en klient har så pass mycket handlingar i sitt bostadsrum som AA hade haft om han fått del av förundersökningsprotokollet i pappersform. AA befann sig dessutom i gemensamavdelningen vilket försvårade situationen ytterligare. Häktets avsikt var att förse AA med förundersökningsprotokollet i digital form för att kunna undvika att ta in handlingarna på avdelningen. Eftersom den aktuella händelsen har avslöjat brister i arbetssättet anser häktet Göteborg att det finns ett behov av att klargöra rutinerna kring hur en klient ska få ta del av sitt förundersökningsprotokoll.

Av häktets rutiner angående INTIK-plattor framgår att möjligheten att digitalt ta del av förundersökningsprotokoll är något begränsad. Klienter som väntar på tingsrättsförhandling prioriteras. Klienter som ska på hovrättsförhandling kan få möjlighet att läsa förundersökningsprotokollet på en INTIK-platta i mån av lediga plattor.

Aktuella författningsbestämmelser

Av 23 kap. 18 § rättegångsbalken (RB) framgår följande. När förundersökningen har kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, ska den misstänkte underrättas om misstanken när han eller hon hörs. Efter underrättelsen har den misstänkte och försvararen rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Denna rätt gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). I fråga om rätten för den som anhålls eller häktas att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även 24 kap. 9 a §.

Enligt 23 kap. 18 a § RB följer att när undersökningsledaren har slutfört den utredning som denne anser är nödvändig har den misstänkte och försvararen rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Den misstänkte och försvararen ska underrättas om detta och om att de har rätt att begära att förundersökningen kompletteras. De ska ges skälig tid att ange den utredning de anser är önskvärd och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Något åtal får inte beslutas innan detta har skett. Rätten enligt första stycket att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller även efter det att åtalet har väckts och fram till dess att åtalet slutligt har prövats eller saken annars slutligt har avgjorts. Denna rätt gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 och 3 a §§ offentlighets- och sekretesslagen.

I enlighet med 23 kap. 21 a § RB har den misstänkte och försvararen rätt att på begäran få en papperskopia av protokoll eller anteckningar från förundersökningen så snart åtal har beslutats. Om en offentlig försvarare har förordnats för den misstänkte, ska en kopia lämnas eller sändas till försvararen.

Den misstänkte och försvararen har också rätt att på begäran få en kopia av handlingar som innehåller sådant som har förekommit vid förundersökningen och som inte ingår i protokollet eller anteckningarna. En sådan kopia behöver inte lämnas om det finns

1. risk för att sekretessbelagd uppgift obehörigen kommer att lämnas vidare, eller
2. hinder mot det med hänsyn till materialets omfattning eller karaktär.

När den misstänkte eller försvararen får ta del av ett protokoll eller en annan handling som innehåller sekretessbelagd uppgift, får ett förbehåll göras i enlighet med 10 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen.

2 kap. 1–4 §§ tryckfrihetsförordningen

Handlingsoffentlighet

1 § Till främjande av ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande ska var och en ha rätt att ta del av allmänna handlingar.

Begränsning av handlingsoffentligheten

2 § Rätten att ta del av allmänna handlingar får begränsas endast om det krävs med hänsyn till

1. rikets säkerhet eller dess förhållande till en annan stat eller en mellanfolklig organisation,
2. rikets centrala finanspolitik, penningpolitik eller valutapolitik,
3. myndigheters verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn,
4. intresset av att förebygga eller beivra brott,
5. det allmännas ekonomiska intresse,
6. skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, eller
7. intresset av att bevara djur- eller växtart.

En begränsning av rätten att ta del av allmänna handlingar ska anges noga i en bestämmelse i en särskild lag eller, om det anses lämpligare i ett visst fall, i en annan lag som den särskilda lagen hänvisar till. Efter bemyndigande i en sådan bestämmelse får regeringen genom förordning meddela närmare föreskrifter om bestämmelsens tillämplighet. Riksdagen eller regeringen får i en sådan bestämmelse som avses i andra stycket ges befogenhet att efter omständigheterna medge att en viss handling lämnas ut.

Allmän handling

3 § Med handling avses en framställning i skrift eller bild samt en upptagning som endast med tekniska hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt.

4 § En handling är allmän, om den förvaras hos en myndighet och enligt 9 eller 10 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet.

Kriminalvården Region Västs bedömning

Inledningsvis konstaterar Kriminalvården att en misstänkts begäran att få ta del av utredningsmaterial som utgångspunkt prövas enligt rättegångsbalkens reglering om partsinsyn fram till dess åtalet läggs ner eller till dess det finns en lagakraftvunnen dom. Dessa bestämmelser ger den misstänkte större möjlighet till insyn än bestämmelserna om rätten att ta del av allmänna handlingar i 2 kap. tryckfrihetsförordningen, se JO 1999/ 2000 s. 392 och JO:s ärenden 5112-2008, 103-2002 och 6743-2019.

Enligt rättegångsbalken har den misstänkte och dennes ombud ovillkorlig rätt till en papperskopia av protokoll eller anteckningar från förundersökningen efter åtalet har väckts. Denna rätt avser endast papperskopior men materialet kan tillhandahållas på annat sätt om förundersökningsledaren anser det lämpligt. Begäran ska handläggas skyndsamt.

Att AA haft rätt att få del av det aktuella förundersökningsprotokollet råder det inga tvivel. Till följd av omfattningen på papperskopier av materialet och de säkerhetsrisker som det skulle medföra om ett sådant material förs in på ett häkte har häktet i Göteborg försökt att lösa tillgängligheten för AA på annat sätt. En rad olyckliga omständigheter, häktet i Göteborgs avsaknad av nedskrivna rutiner för hantering av en sådan här situation samt det faktum att Åklagarmyndigheten utlovat materialet på USB men vid båda tillfällena skickat USB-stickor som inte innehållit det aktuella materialet, ledde till den nu aktuella situationen. Från det att AA, framställde sitt önskemål den 23 maj 2022 och till dess att huvudförhandlingen i hovrätten inleddes den 7 juni 2022 gick det 15 dagar.

Kriminalvården finner det förståeligt att häktet Göteborg i första hand ville förse AA med materialet digitalt samt att Åklagarmyndighetens misstag försvårat det arbetet avsevärt. Samtidigt kan det konstateras att genom att hoppas på en digital lösning och inte vidta åtgärder för att förse AA med handlingarna på ett alternativt sätt under en period på 15 dagar (den 23 maj 2022 till den 6 juni 2022) har häktet Göteborg brutit mot 23 kap. 21 a § RB. Kriminalvården anser att regelbrottet inte berodde på ett enskilt personligt misstag utan att det uppstod på grund av ett systemfel genom att häktet Göteborg saknar tillfredsställande rutiner kring utlämnande av förundersökningsprotokoll och till följd av det går det inte att säkerställa att lagen efterföljs.

Häktet Göteborg bör se till att rutinerna kring utlämning av förundersökningsprotokoll till de intagna blir tydligare för att samma situation inte ska kunna uppstå i framtiden.

AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Bedömning

Jag har valt att begränsa min granskning till den del av anmälan som rör Kriminalvårdens hantering av begäran om att få del av förundersökningsmaterialet. Jag går därför inte in på några andra frågor.

Kriminalvården har i sitt yttrande redogjort för några bestämmelser som har betydelse i ärendet. För egen del vill jag framhålla att den som är intagen i häkte enligt 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Av 1 kap. 5 § samma lag framgår att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Kriminal-

vården har även enligt 6 § andra stycket förvaltningslagen (2017:900) en skyldighet att lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälp ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Den ska ges utan onödigt dröjsmål.

Jag vill också peka på att en intagen enligt 2 kap. 11 § HäL får ta emot och inneha personliga tillhörigheter som inte kan äventyra ordningen och säkerheten. Av de allmänna råden till bestämmelsen i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte framgår att mängden personliga tillhörigheter har betydelse för om ordningen och säkerheten kan äventyras, t.ex. om mängden försvårar visitation eller vållar sanitär olägenhet. Enligt Kriminalvårdens handbok bör en intagen normalt tillåtas inneha förundersökningsprotokoll som rör det mål i vilket han eller hon är häktad. Ordningen och säkerheten kan dock i enskilda fall motivera vissa begränsningar under gemensamhetstid. (Se Kriminalvårdens handbok om personliga tillhörigheter – Häkte [2013:2], s. 20)

Av utredningen framgår att AA begärde att få del av förundersökningsprotokollet cirka två veckor innan huvudförhandlingen i hovrätten inleddes. Det står också klart att AA inte fick materialet före förhandlingen trots att en papperskopia av protokollet hela tiden fanns i häktets förråd.

Som Kriminalvården har pekat på i sitt remissvar har den misstänkte enligt 23 kap. 21 a § rättegångsbalken, RB, rätt till ett eget exemplar av förundersökningsprotokollet. Denna rätt är en central rättssäkerhetsfråga. Tillgången till sådant material är många gånger en förutsättning för att den misstänkte på ett tillfredsställande sätt ska kunna förbereda och föra sin talan. (Se prop. 2016/17:68 s. 85)

Även om bestämmelsen i 23 kap. 21 a § RB inte är direkt tillämplig i Kriminalvårdens verksamhet är det, som JO tidigare har uttalat, av yttersta vikt att den som är häktad inte hindras från att tillvarata sina rättigheter. För den som är häktad i avvaktan på huvudförhandling i ett brottmål är möjligheten att ta del av förundersökningsprotokoll och annat processmaterial samt att kunna förbereda sitt försvar av central betydelse. (Se JO:s beslut den 18 januari 2016, dnr 979-2015)

Kriminalvården har i sitt remissvar pekat på att ett tillhandahållande av förundersökningsprotokollet i digital form var att föredra av ordnings- och säkerhetsskäl. Jag har inte några synpunkter på att häktet initialt vidtog åtgärder för att förse AA med materialet digitalt. När det stod klart att det inte var möjligt att i rimlig tid innan huvudförhandlingen tillhandahålla protokollet digitalt anser jag att häktet borde ha vidtagit åtgärder för att förse AA med handlingarna på annat sätt. Jag är kritisk till häktets passivitet i detta avseende och förutsätter att åtgärder har vidtagits för att förhindra att något liknande händer igen.

Det som i övrigt har kommit fram ger inte skäl till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Lars Lindström

Ärendet har föredragits av rättssakkunniga Lovisa Danielsson. Byråchefen Dan Johansson har deltagit i beredningen.